

ESTE POSTUMANISMUL UN METAMODERNISM? CONVERGENTE ȘI DIVERGENTE ÎN POEZIA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

Bogdan VIȘAN

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Litere
Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Faculty of Letters
E-mail: visanobogdan@gmail.com

IS POSTHUMANISM METAMODERNISM?
CONVERGENCES AND DIVERGENCES IN CONTEMPORARY ROMANIAN POETRY

Abstract: Romanian criticism has tended to use generational framing to delineate the boundaries of local poetic paradigms, which has also been the case for the Generation 2000 and Generation post-2000. If in the 1980's a discussion about a Romanian postmodernism was put into debate, in 2018 the question regarding the emergence of a Romanian poetry metamodernism arises. In this context, I intend to trace in this paper the nuances of generational debates in order to outline to what extent this methodology succeeds in describing the mutations and the characteristics of recent poetry. With the posthuman turn and the possibilities for the emergence of metamodernism being debated, my paper addresses, on the one hand, the viability of metamodernism in recent poetry, and, on the other, possible points of conjunctions of posthumanism and metamodernism. The posthuman turn encompasses the post-2000 generation, while local discussions have also proposed metamodernism as a label for the post-2000 generation. The question I start from is to what extent, theoretically, is our local poetry metamodernist in its sensibility and specificity, and to what extent does posthumanism fit into a metamodernist heuristic label. Although the debate remains open insofar as the Romanian theoretical field seems rather refractory to transnational theoretical fictions, what I observe in this article is that metamodernism, as theoretically proposed, can be a viable alternative to the crisis of critical discourse.

Keywords: posthumanism, metamodernism, Generation 2000, Generation Post-2000

Citation suggestion: Vișan, Bogdan. “Este postumanismul un metamodernism? Convergențe și divergențe în poezia română contemporană.” *Transilvania*, no. 5-6 (2023): 42-52.
<https://doi.org/10.51391/trva.2023.05-06.05>.

Faptul că tendințele culturale ale postmodernității și, implicit, sensibilitatea intrinsecă artei omului postmodern au suferit mutații substanțiale în desfășurările lor la nivel global nu numai că a ridicat semne de întrebare teoreticienilor, ba chiar i-a determinat pe aceștia să vorbească despre depășirea postmodernității în termeni de *post-postmodernism* ca dominantă culturală. Ținând seama de un framework *post-postmodern* ce recunoaște depășirea strategiilor postmodernismului, investigarea sensului acestor prefaceri și a traiectoriei lor interacționale dă seama de scenariul de contemporaneitate a unei literaturi. Întrebarea de la care pornesc în titlu trimite la prelegerea ținută de Jean-Paul Sartre la Paris în 1945, intitulată *L'existentialisme est une humanisme*,

însă, la antipodul căutării sartriene de a anexa filonul umanist proiectului său, chestionez, prin reluarea titlului în această formă, tocmai posibilitățile de integrare a zonelor postuman(ist)e din poezia română actuală într-o platformă euristică metamodernistă, fără a asimila postumanismul metamodernismului sau viceversa.

Articolul de față propune, așadar, discutarea direcțiilor poetice actuale din perspectiva teoretizărilor privitoare la emergența metamodernismului poetic, ținând cont de termenii-umbrelă, fundamentați conceptual în discursurile critice, de *douămiism* și *postdouămiism* și, simultan, de *turnura postumană* ale cărei caracteristici apar preponderent în poezia momentului. Urmărind punctele de conjuncție și de disjuncție

dintre elementele metamoderne care țin de cultura digitală și retorica postuman(ist)ă, mă voi opri asupra modului în care specificul postuman al poeziei de după anii 2000 se încadrează în ansamblul structurii de sensibilitate al metamodernismului. Întrucât o componentă centrală a metamodernismului este oscilația între formule opoziționale – metamodernismul postulează o pulverizare a discursurilor artistice, implicit și a formulelor literare, datorată pendulării între mentalitarul postmodern, care a anihilat metanarațiunile modernității, și cel modern, care urmărește reconstruirea transcendentului² –, putem considera poezia ambelor generații, douămiistă și postdouămiistă, ca interrelaționând într-un angrenaj comun în care coexistă contrarii, motiv pentru care mizez pe un continuum transgenerațional în detrimentul segmentărilor generaționale. Dacă Alexandru Matei, încă din 2009, sesizează în poezia anilor 2000 o vădită dimensiune tranzițională³, strâns legată de reacțiile, prin strategii transliterare, la postcomunism, deschiderea noii poezii spre realitățile transnaționale ține de conjunctura socio-culturală a post-tranziției. Cu toate că ethosul și regimul estetic al poeziei recente se particularizează în raport cu poezia anilor 2000, o bună parte din tacticile textuale ale douămiismului sunt preluate și recalibrate de poeții de după. În acest sens, deși poezia de după 2010, dar chiar și de dinainte, intră în contact cu contingentul socio-cultural global, pe când poezia douămiistilor tatonează, în speță, traumaticul postcomunist național⁴, există „pârghii”, altfel spus, influențe, care dau seama de o structură transgenerațională. Grațiela Benga recunoaște că „paradigma estetică conturată la începutul anilor 2000 a avut un impact major asupra poeziei contemporane: nu a măturat totul în cale cu puterea unui tsunami, impunând în forță o formulă poetică, ci a lăsat drum liber desfășurărilor firești și diversificărilor care nu răspund determinismelor matematice (programatice)”⁵, astfel că, mai degrabă, poeții douămiști au anunțat un nou profil de gândire a poeziei și au creat contextul poetic propice pulverizărilor tematice, tehnice, stilistice ș.a.m.d în care se găsește și poezia recentă. Așadar, poziția pe care o adopt refutează stricta delimitare generațională între douămiismului și postdouămiismului poetic ca fiind inoperantă din punct de vedere teoretic⁶ și creditează, în schimb, un cadru integrator, sub eticheta euristica de metamodernism, capabil să permită analiza permutărilor poetice fără a segrega discursurile dintr-un impuls de istoricizare.

Dacă postumanismul valorizează, pe de o parte, degridolada umanismului ideologizant și reconstrucția statutului minoritarului discriminat și, pe de altă parte, vizează transformările *bios*-ului și *antropos*-ului în societățile tehnomediate, metamodernismul survine ca soluție pentru descrierea sferei artistice contemporane racordate la crizele geopolitice, financiare și ecologice⁷ puse în discuție de diferite postumanisme. Nu numai că poezia actuală, raliată ea însăși la mutațiile materiale și mentalitare ale societății, prinsă în pânza acesteia, reflectă aceste mutații în stratagemele textuale pe care le pune în scenă, ci angrenează în discursul său atât realitățile politico-ideologice, cât și turnurile estetice,

culturale ale prezentului. În acest sens, Doris Mironescu identifică un regim etic de relevanță pe care îl accesează, sau care caracterizează, cu precădere, postdouămiistii, menționând că „[s]crierile caracteristice pentru regimul etic de relevanță sunt preocupate de ontologia virtualului, problematica eco și politicile identitare, ele intersectând doar parțial punctele de rezistență centrate pe ecologii sau pe noile epistemologii”⁸. Cum poezia recentă întâlnește un regim etic de relevanță, un filon postuman, voi avea în vedere relevanța construcției teoretice a metamodernismului drept cadru de analiză a pulverizărilor poetice din literatura română, convergența elementelor postuman(ist)e în angrenajul teoretico-conceptual metamodernist și punctele lor de divergență.

Metamodernismul: o platformă viabilă?

Într-un eseu din 2013 pentru *Observator Cultural*, Cezar Gheorghe pune în dezbatere devalorizarea postmodernismului la scară largă și înfățișează, pe scurt, alternativele în curs de teoretizare pentru această paradigmă, observând că „întoarcerea la o lume care înainte de toate există și care trebuie reconstruită cu mize umaniste pare a anunța cucerirea unui nou teritoriu – metamodernismul.”⁹ Totodată, acesta constată că metamodernismul vizează centrul american de producție literară și teoretică, notă care dă seama și de dificila abordare a conceptului într-un câmp literar est-european. În 2018, într-un dosar din *Euphorion*, Alex Ciorogar discută poezia extrem-contemporană de pe poziția mutațiilor „metamoderniste” instalate odată cu apariția unei promoții postdouămiiste, posibil nod al ramificațiilor poetice de după anii 2000, dar ale cărei afinități, mai degrabă adaptări la schimbările mediului socio-cultural, par să se distingă de cele ale poeziei generației primului deceniu. În sensul acesta, Mihnea Bâlici vorbește despre „o schismă” ca parte a evoluției obișnuite a societății: „*Grosso modo*, se poate vorbi despre o schismă între douămiism și postdouămiism, dar nu violentă, manifestată (ca în cazul fracturiștilor), și nici latentă, sedimentată: este o desprindere firească, naturală, influențată de contextul social și tehnologic”¹⁰. Dacă criticul argumentează că atitudinea douămiistă este de factură schismatică, tot acesta așază presupusa nouă promoție sub semnul adaptabilității conjuncturale și continuității firești în privința unor elemente re-instrumentalizate de către poeții apăruiți în cel de-al doilea deceniu (de pildă, biografismul¹¹ sau calofilismul preluat pe filiera neoexpresioniștilor). În privința poeziei douămiiste, Alex Ciorogar vorbește chiar despre un „fenomen al ratrapării” din interior, identificând o serie de poeți, reprezentativi pentru un „nou val”, care ating „capacitatea configurării unor noi soluții estetice privind depășirea biografismului fracturist sau a neo-expresionismului de sorginte vizionară”¹² și care, implicit, anunță o promoție *post*-douămiistă și deschid cadrul manifestării specificului ei. Observând, pe de o parte, conturarea unui continuum în care poezia evoluează, nu prin subversiune și reacție programatică, ci printr-o adaptare firească la context și, pe de altă parte, posibila identificare a

unor modificări substanțiale în interiorul așa-numite poetici douămiiste, mizez, mai degrabă, pe afirmarea unui principiu al continuității poeziei de după anii 2000 până în prezent într-o rețea pulverizantă și actualizantă ce se poate înscrie într-o platformă în desfășurare a metamodernismului.

Ovio Olaru consideră și el că „postdouămiștii nu se mai înțeleg ca generație” în sensul respingerii ostile a tradiției și al rupturii manifeste față de aceasta, întrucât „nucleul conflictual lipsește în postdouămiism, în cadrul căruia s-au putut dezvolta o serie de voci distincte și unde tendința de individualizare radicală prin limbaj a dispărut”; criticul mizează mai degrabă pe deschiderea poeziei celui de-al doilea deceniu față de ramificații tematice, rematice, stilistice ș.a.m.d și pe recuperările pe care aceasta le pune în scenă: „ei [postdouămiștii] sunt promotorii unei estetici când peliculare, când patetic-confesive, recuperând forma fixă discreditată de douămiști, dar recuperând-o cu intenția unei reinstrumentalizări. Vehiculează registre când postumane, depersonalizate și cu valențe conceptuale, când profund confesionale, integrând profesionist referințe din cele mai disparate.”¹³ Deși Ovio Olaru operează o distincție între ideea de generație coagulată, militantă, conținând o bază prescriptivă în subsidiar, și ideea de promoție care setează puncte de discontinuitate printr-o așa-zisă nouă sensibilitate (modelată ea însăși de transformarea *status quo*-ului: dispariția treptată din scena socială a realităților care au generat puternicul nucleu antagonistic douămiist), delimitarea între cele două poetici este friabilă. Momentul 2000 marchează apariția unei sensibilități distincte în raport cu poezia precedentă, de această dată o sensibilitate a revoltei abrutizate, corelată atitudinilor refractare față de ordinea politică, ideologică și socială, altfel spus, „momentul zero al unei noi poetici”¹⁴; momentul post-2000, tocmai prin deschiderea noilor poeți spre zonele alungate de douămiismul poetic (formă fixă, estetizare ș.a.m.d.) și spre refuncționalizarea scriiturii de început de deceniu a predecesorilor, marchează adaptarea sensibilității poetice la condițiile în care se manifestă ea, condiții, prin caracterul lor proteic, în mod necesar diferite. Distincția este friabilă și pentru că poeți și poete debutăți înainte de 2010, pentru a oferi un scurt exemplu ne putem gândi la Ruxandra Novac, Gabi Eftimie, Cosmina Moroșan, Ștefan Manasia, Andrei Doboș, V. Leac, se afirmă, precum sesiza și Alex Ciorogar, ca segment ce se îndepărtează de specificul douămiist delimitat de critică, în poezia lor acele elemente care depășesc paradigma în programul ei și generează un spațiu poetic exotic fiind vizitate cu preponderență fie încă din proiectul lor poetic inițial, fie în cele care i-au urmat primului. În plus, poezia anilor 2000 s-a dezvoltat într-un strâns cadru interacțional: a creat pârgii de intersecție și de relaționare transgenerațională cu scriitura poezilor care au publicat începând cu cel de-al doilea deceniu, deschiderea acestora reflectându-se atât asupra tradiției ante-2000 (de pildă, prin revalorizarea postmodernismului), cât și asupra momentului douămiist, alt motiv pentru care segmentarea celor două generații în baza mutațiilor poeticilor lor nu este concludentă în analiza particularităților liricii prezentului.

În articolul său, Ovio Olaru ia seama și de menționarea metamodernismului în câmpul discursivității teoretice; critica pe care o aduce acesta la lipsa de teme a instrumentalizării conceptului în „Metamodernismul poetic românesc” este îndreptățită: „conceptul și-ar putea dovedi utilitatea numai în cazul în care ar putea desemna un ipotetic traseu viitor, dacă ar putea deoala un parcurs mai larg, intuindu-l: iată, acestea sunt modurile în care poezia ar putea evolua”¹⁵. Într-adevăr, în exercițiul de teoretizare realizat de Alex Ciorogar metamodernismul rămână un instrument îndoielnic în conținutul său teoretic¹⁶, instrument care s-ar referi la un nou afect („subliniam acolo trecerea de la *manifestele hard* de ieri (fracturismul, deprimismul, utilitarismul) la *stilisticile soft* de azi, la fel cum indicam tranziția de la *poeticile dark* (vizionarismul, de pildă) la *gesturile light*”¹⁷) și, implicit, la noi particularități pe care le subsumează. Plecând de la modul în care Thimotheus Vermeleun și Robin van den Akker conceptualizează ideea metamodernismului artistic în *Notes on Metamodernism* și ulterior în *Metamodernism: Historicity, Affect and Depth after Postmodernism*, vedem că teoreticienii urmăresc înscrierea artei prezentului într-o structură de sensibilitate cuplată la logica evoluției socio-culturale care a înaintat dincolo de postmodernitate (în siajul proiectului lui Fredric Jameson care racordează postmodernismul logicii celei de-a treia etape a capitalismului)¹⁸ și care se extinde plecând de la momentul postmodern, astfel că metamodernismul se arată util nu numai ca instrument de descriere a prezentului cultural, ci și ca unealtă teoretică de vizajare a prospectivului, altfel spus, a variabilității temporale strâns legate de preschimbările sferelor culturale, așa cum consideră și Ovio Olaru că ar putea funcționa în spațiul românesc. Dincolo de a pretinde doar simpla intuiție a fenomenelor artistice, metamodernismul anunță că de la momentul cultural postmodern s-au produs transformări pe mai multe straturi, transformări ale căror efecte în artă, literatură, cinematografie ș.a.m.d. statuează o sensibilitate structurantă care stă să își devoaleze distinctivitatea.

Teoreticienii olandezi asumă periodizarea metamodernismului ca fenomen al anilor 2000, ani marcați de sentimentul unei cotituri istorice ca efect al disputării sfârșitului istoriei și al reacției în fața noilor crize globale:

„A bending of History may simultaneously imply forcing History into a different direction or shape as well as causing History to deflect from the more or less straight line of teleological narrative. It also captures the increasing awareness across culture that there is something at stake, yet we are still very much unsure what this something – hidden around the bend, as it were – might be (and we will only really know in hindsight)”¹⁹.

Aceștia consideră, deci, că încă din anii 2000 apar configurări ale unor fenomene artistice în spațiul vestic care nu mai corespund în totalitate sau deviază de la mentalitarul și rețetarul postmodernismului/postmodernității. O cotitură istorică, totuși, nu se produce doar la nivel global și nu se produce în exclusivitatea doar în cultura vestică, ba chiar

crizele interne ale culturilor (semi-)periferice sunt la rândul lor evenimente formatoare, care, prin acțiunea lor restrânsă, contribuie la re-examinarea unor practici artistice precedente, la dinamitarea, dezvoltarea sau substituirea acestora. Încetarea acțiunii unor efecte socio-politice dintr-un bloc teritorial restrâns conduce în cele din urmă la glocalizare²⁰: situarea într-un context transnațional de propagare a situației pe plan mondial. Într-o primă fază, o versiune a fenomenelor literare în conflict direct cu postmodernismul își face apariția și în spațiul românesc, poeții anilor 2000 își declară programatic, precum enunțam anterior, caracterul antagonic față de poezia anilor '80, însă combustia lor agresivă se epuizează rapid²¹: deși suficient de emblematică pentru poetica momentului și pentru revirimentul instituției literare (Iovănel consideră că „principalul lor merit e de a fi reabilitat instituția literaturii”²²), s-a arătat insuficientă pentru a da curs unei tradiții a refractarității în buclă. Din acest motiv, încă de la jumătatea primului deceniu, odată afirmate cu vehemență doleanțele de natură socio-politică și existențială ale scriitorilor din anii 2000, punctele nodale ale rețelei se ramifică și luăm parte la o diversificare a discursurilor poetice. Conform lui Iovănel, poezia anilor 2000 cunoaște cel puțin trei filoane:

„Rădăcina dublă a douămiismului stă în teoria autenticității unui autobiografism brutal, reductibilă în linii mari la fracturism (Marius Ianuș, Elena Vlădăreanu, Dan Sociu, Ruxandra Novac, dar și Bogdan-Alexandru Stănescu prin textul teoretic citat înainte – deși atunci când va începe să publice poezie o va face pe filiera extrem de originală în contextul românesc a neoclasicismului anglo-saxon trecut prin fracturism) și în poetica utilitaristo-mediatică a lui Urmanov și Andrei Peniuc. Ulterior va fi inclus în acest ghem genealogic și neoexpresionismul influențat de Ion Mureșan și Ioan Es. Pop (Teodor Dună, Dan Coman, Claudiu Komartin, Ștefan Manasia)”²³.

În fapt, aceste direcții sunt relaționate tranziției postcomuniste, corespunzând unei deturnări culturale și contribuind la fundamentarea unei sensibilități poetice, deși la afirmarea lor nu s-au îndreptat asupra stării de criză la nivel glocal. Teoreticienii metamodernismului postulează alinierea fenomenelor artistice fenomenelor globale, însă condiția semi-periferiei culturale românești, aflată într-un stadiu tranzitoriu, face ca focalizarea poezia anilor 2000 să se întoarcă asupra *status quo*-ului extraliterar din imediata proximitate²⁴ pentru ca ulterior, într-o succesiune firească, să ia seama și de condiția sistemului mondial.

În privința conceptului de metamodernism, într-un prim articol, Vermeulen și van den Akker descriu sensibilitate momentului prin ceea ce aș numi *efect/afect* al pendulării: „the oscillation between a typically modern commitment and a markedly postmodern detachment”, afirmând o interpretare de natură rizomatică în defavoarea unui cadru normativ²⁵. Discursivitatea artistică a actualității este așezată, așadar, sub semnul unei *posibilități imposibile*, unei dinamici de tipul *amândouă-niciuna*, coagulând „o naiivitate modernă” (căutarea

unui *telos*, unui sens) și „un scepticism postmodern” (negarea oricăror convenții de existență și construcții semnificante)²⁶. Prefixoidul ales de teoreticieni reprezintă instrumentul-cheie de conceptualizare a structurii de sensibilitate a momentului²⁷: acesta trimite la metafora *metaxis*-ului ca tensiunea structurantă, marcând o structură de sensibilitate cu caracter procesual-istoric care, pe de o parte, se află într-un continuum cultural cu alte structuri mai vechi sau mai noi (sensibilitatea postmodernă și sensibilitatea postumană, de pildă) și care, pe de altă parte, cunoaște o dinamică a indecidabilului. În linie jamesoniană, metamodernitatea corespunde unor mutații culturale dublate de o sensibilitate structurantă în artă.

Considerațiile lui Vermeulen și van den Akker, totuși, nu fac decât să indice niște prime presupoziii teoretice, fără a trasa, într-o notă normativă, acele permutări universale care se produc în artă (ceavestică la care se referă aceștia într-un cadru eurocentric criticabil), astfel că posibilitățile de configurare a unui metamodernism artistic (metamodernismul urmărește, în fapt, descentralizarea literaturocentrismului, astfel că cei doi iau seama de artă în genere) nu cunosc o limitare prescrisă, ci permit tocmai o extindere în diverse spații culturale în funcție de specificitățile acestora. Dacă în spațiul românesc poezia anilor 2000 nu s-a aliniat predicțiilor de la nivel mondial, ci tocmai stării locale, așa cum am argumentat mai sus, totuși o sensibilitate structurantă pentru anii care au urmat a permis dezvoltarea unei platforme distincte de cea în care poetica postmodernității și-a extins direcțiile poetice rizomatice. După epuizarea *ethosului* abrutizant al poeziei începutului de secol, aceasta începe să se situeze, totuși, într-un context glocal. Așadar, putem vorbi în poezia română actuală despre relevanța platformei metamoderniste care cunoaște o serie de pulverizări începând încă din anii 2000 și continuând în prezent (ba chiar ating un climax).

Metamodernismul: pulverizări postuman(iste)

Metamodernismul postulează o interferență de tipul „*With or Among*”²⁸ cu alte orientări artistice care fie continuă să reverbereze sau fie își fac treptat apariția în arealul rețelar al artei actuale (limitându-ne la poezie, ne putem gândi, spre a exemplifica, la filiera *alt-lit*, la cea a *dispersiei postumane*²⁹, la cea ecologică, la cea conceptualistă, la cea minimalistă ș.a.m.d.) Ținând cont, deci, de situarea confluentă a metamodernismului, în subcapitolul de față observ *ethosul* postuman din poezia română actuală, aflat în relație de afiliere cu cel metamodern, oprindu-mă asupra unui eșantion limitat de texte, eșantion care, argumentez, conține în subsidiarul unor *topoi* postumani/postumaniști o sensibilitate structurantă metamodernistă prin natura *afectului/efectului* oscilatoriu, prin caracterul transnațional și transgenerațional, prin divulgarea spiritualității intime, a postironiei dublate de sinceritate, a hiperafectivității sau chiar a dezafectării conștiinței umane ca ipostaze alternative.

O primă distincție între *postuman* și *postumanism* este utilă³⁰. Mizez în articolul de față pe faptul că postumanismul,

instituționalizat încă din anii '90 în mediile academice occidentale, s-a multiplicat la nivel teoretic într-o serie de *postumanisme*, statuându-se ca paradigmă generică la baza căreia se află o descentralizare critică a umanismelor/iluminismului manifestate în istorie și o continuare în sine a practicilor umaniste re-examinate axiologic și praxiologic (Badmington subliniază această dinamică dintre postumanism și umanism, accentuând examenul critic care permite umanismului să se desfășoare în continuare într-o eră a *post-ismelor*: „Noul *acum* ascunde vechiul *atunci*. Umanismul merge mai departe.”³¹) Postomul și, implicit, postumanul vizează acele mutații survenite în actele interrelaționale ale omului cu lumea antropocentrică odată cu turnura postumanismului: pe de o parte, se prevede anularea ierarhizărilor/dihotomiilor dintre uman și non-uman, dintre european și non-european, dintre central și marginal ș.a.m.d. (în genere, se supun examinării categoriile esențializante ale omului și se anihilează dialecticile diferențelor negative – naturalizante, sexualizante, rasializante – care au stăpânit mentalitarul uman de-a lungul istoriei) și, pe de altă parte, se ia în calcul imersiunea alterității tehnologice în lume ca perturbator onto-epistemologic și dezvoltarea unui capitalism informațional, bio-genetic, tehnomediat cu efecte directe, *just-in-time* după cum descrie Jeffrey Nealon, asupra actanților din sistemul capitalist. De altfel, conștiința faptului că umanului a survenit *qua* construct sociocultural ideologizat de umanismele vremii face parte din natura *postomului*, întrucât, cu o afirmație de Vasile Mihalache, „postomul știe că omul este invenția sa, motiv pentru care nu mai poate crede în el și în valorile lui.”³²

În poezia română, bransa postumană apare odată cu racordarea poeticilor la o cultură extraliterară digitală, așadar vorbim, mai degrabă, despre un interstițiu tehnologic care modifică fațetele poeziei, imaginarul și obiectele care îl populează preponderent, modul de comunicare și de articulare a acestuia, natura (auto)referențială devenită multimodală. Desigur, inserarea tehnologicului într-o primă instanță, înaintea vreunei tendințe de chestionare a subiectivității perpetuate istoric, se explică tocmai prin contactul cu internetul, cu digitalul printr-o spațiu firești, și nu exotizate (cum au făcut postmoderniștii români), încă din anii 2000: „douămiiștii sunt primii pentru care tehnologia digitală nu mai este un lux livresc, ci un obiect natural de recuzită”³³. Drept care, nuanțări postumane sunt de găsit, în genere, începând cu anii 2000 până în prezent, cu mențiunea că, indubitabil, acele discursuri poetice vehiculate în anii 2000 care au luat seama de condițiile de viață din era digitală nu au putut decât să urmeze un curs ascendent în privința dezvoltărilor respectivelor nuanțări: tendințele postumane s-au intensificat și specializat de-a lungul celor două decenii, ajungându-se până la discursuri într-adevăr postumaniste (problematizând paradigma umanistă în sine) și nu doar conținând un instrumentar postuman (repertoriind interrelaționarea *trans-* și *antispeciistă* a omului cu restul entităților rețelei de pe poziții pluraliste)³⁴.

Mihai Iovănel identifică, în textele lui Andrei Peniu,

„pârghiile” care au lansat, încă din 2002, prin volumele *un animal mic* și *mic manual de terorism*, o formulă postumană la care au aderat postdouămiiștii, precum îi numește criticul, fiind și cei care au dezvoltat în discursul lor subiectivitatea postomului și statutul onto-antropologic al acestuia, astfel că adiția postumană ține de caracterul transgenerațional al relației dintre poezii primului deceniu și cei ai celui de-al doilea. Cadru de referință teoretic pe care îl propun urmărește tocmai un astfel de continuum transgenerațional, greu segmentabil în *momentumuri* istorice de strictă particularizare poetică, iar faptul că la un poet douămiișt, în speță, apare cristalizarea acestui filon nu face decât să fundamenteze legătura trasată la nivel de structură de sensibilitate. Contaminarea firească a poeziei române cu cultura media și cu sensibilitatea tehnofilă, care nu mai prezintă aspectul heteromorfic sau anomal ca în cazul poeziei anilor '80, are loc încă de la începutul deceniului, moment care ar marca, pe de o parte, emergența unui tip specific de sensibilitate cu potențial structurant și, pe de altă parte, intrarea la nivel sociocultural a României în rândul statelor în care tehnologiile digitale și cultura media au fost lansate și își așteaptă transformările evolutive; intensificarea direcțiilor postumane ar fi conjugată tocmai acestor prefaceri societale. La fel, dezvoltarea unei sensibilități metamoderne privește adaptarea artei la sensibilitatea modelată într-un context mergând de la local la global. În măsura în care metamodernismul se susține într-un cadru „*With or Among*”, precum afirmam, el prezintă și o fațetă a „*in-between-ness*”-ului, astfel că o serie de componente poetice care se află la întretăierea sincerității afectate și a post-ironiei, a practicilor postmoderniste (de coloratură locală sau transnațională) și a alurii digital-postumane, a *high culture*-ului și a subculturii, a aplombului politico-ideologic și a conștiinței ratării demersului politizat sunt de găsit în aria pulverizării postumane din poezia română.

În 2006 apare primul volum al Gabriellei Eftimie, *ochi roșii polaroid. acesta este un test*, care filtrează realitățile anilor 2000, am putea spune, printr-o codificare metamodernistă, în sensul că destructurează afectul și subiectivitatea umană, deși păstrează notele sincerității și ale ironiei (de)voalate, și, simultan, șarjează componenta enigmatică a digitalului care contaminează conștiința și o prăbușește în eroare (de pildă, în textul final *anaesthesia master*). Tendința de modulare a unor tranziții la nivel afectiv, declanșând un spațiu al limitei, poate fi identificată în multiple poeme din placheta autoarei: în *eroare* versuri precum „ai scris «foairte greu» și atunci am verificat tastatura/ m-am bucurat/ într-adevăr «O» și «I» sînt unul lângă celălalt/ mi-a venit să plâng”³⁵ marchează o sensibilitate dislocată, aflată între ironia relației cu tehnologicul infiltrat, componenta *hardware*, și sinele dezavuat, componenta *software*; în (*sînt acustică*) strofa finală („(acum) se plimbă în soare/ (o senzație în plus, înăuntrul ei)/ și acum se uită spre soare (o senzație în plus, înăuntrul ei)/ (înăuntrul ei)// acum e antiglont”³⁶) senzația este pusă între paranteze, dar nu redusă, ci disimulată, iar versul final conține o formă de antagonism: blindarea umanului nu se poate realiza pentru că afectul nu a fost anihilat, dar nici

reducția totală a membranei *soft* a omului nu este realizabilă atât timp cât eul transpare; în *hi-fi* autoarea manevrează un *input* informațional codificat ce sugerează tranziția afectivă despre care vorbeam: „sînt pe jos/ adunați-mă// armonie/ armonie/ armonie”³⁷. În fapt, Gabriella Eftimie operează cu dezafectarea conștiinței ca alternativă a crizei omului situat în era digitală. Emanuel Lupășcu observă chiar o posibilă linie (neo)romantică: „Ipostaza lui Gabi Eftimie din *ochii roșii polaroid. acesta este un test* (2006) se construiește mai degrabă pe o reacție (neo)romantică a individului pus într-o criză ontologică de către Noua Ordine Digitală, dacă nu chiar pe un sentiment al reificării moderniste”³⁸. De altfel, atunci când pun în discuție neoromantismului, Vermeulen și van den Akken recunosc o revenire la misticism și alienare în fața imposibilului³⁹. Fără a ne îndepărta de realitatea textelor Gabriellei Eftimie, putem observa înstrăinarea eului (determinată de faptul că, în termenii lui Iovănel, „«Universul poetic» se reduce acum la labirintul cyberspațial”⁴⁰) și configurarea unui *afect/efect* de oscilație întocmai prin elementele postumane valorizate care pun subiectivitatea și conștiința umană în situația căutării de alternative. Volumul din 2020 al autoarei, *Sputnik în grădină*, propune o scriere de natură obiectuală și transmedială: textul devine un obiect amplasat peste fotografie, fotografia devine o componentă anexată textului, între cele două se realizează un dialog mijlocitor. În linii mari, arta momentului, la nivel global, tinde spre sporirea acestui caracter intermedial capabil să aducă literaturocentrismul în criză. Direcția postumană a Gabriellei Eftimie evoluează și odată cu aceasta și tendința oscilatorie. Mihai Iovănel consideră volumul „o formă de cristalizare identitară, de situare a eului – din a cărui configurație designul digital nu dispăre – în spațiul liniștit al unei conștiințe colective naturale, care nu anulează individul, ci îl integrează într-o respirație mai largă.”⁴¹ Nu numai că Gabriella Eftimie construiește o ecologie poetică în placheta sa, ba chiar accentuează o inter-situare a eului: între natural și digital, între ecologic și tehnologic, între uman și non-uman, între natură și criză ecologică; am putea afirma chiar că autoarea mizează, în continuarea volumelor sale anterioare, pe o tensiune metamodernistă (în sensul acesta sunt edificatoare versuri precum: „Armata Salvării ne anunță că distribuie în continuare/ toată marfa de care avem nevoie:/ cutii de chibrituri și foc, în unele filiale./ supă, săpun, mîntuire, în celelalte”⁴²). Așadar, Gabriella Eftimie, deși debutează la mijlocul anilor 2000, făcând, mai degrabă, parte dintr-un douămiism istoric, configurează în poezia sa o față postumană, inovând linia trasată de Peniuc încă din 2002, față care, atât în varianta sa de la început, cât și în cea dezvoltată în manieră ecologică, se află în legătură cu o sensibilitate artistică metamodernistă.

De altfel, o astfel de sensibilitate este de găsit și în trecerea de la o poezie care politizează spațiul local la una care cartografiază spațiile transnaționale⁴³ în două proiecte ale Ruxandrei Novac: *Ecograffiti. Poeme pedagogice. Steaguri pe turnuri*, publicat în 2003, și, respectiv, *Alwarda*, în 2020, despre care Iovănel anunță că „pare mai degrabă un obiect extraterestru aterizat în poezia română”⁴⁴. Volumul de debut

stă sub semnul unui neoexpresionism care fundamentează practica critică și politică în textul poetic („Versurile sunt tot atâtea sloganuri vorbind despre dezabuzare, sărăcie, lipsă de orizonturi, condiționări materiale”⁴⁵), însă, precum observă Emanuel Lupășcu⁴⁶, este unul dintre cele care deschid o dimensiune politică postumanismului critic de factură feministă, ecofeminismului și direcției *queer* din câmpul literar românesc. Mihnea Bâlici remarcă, într-o cronică de întâmpinare privitoare la ultimul volum al Ruxandrei Novac, că una dintre mizele acestuia este caracterul polarizant: „La un moment dat, vocea din *Alwarda* spune: «Sunt atâtea grade între cald și rece, trebuie să / îl găsești pe cel precis, al tău, toată viața ta depinde / de asta». Autoarea va reveni adesea la această dihotomie simbolică rece-cald. În chip similar, putem afirma că există doi poli opuși între care oscilează imaginarul proiectului de față: unul «rece» și unul «cald», fiecare având câte o funcție distinctivă”⁴⁷. În fapt, în *Alwarda* putem identifica unul dintre punctele de climax ale sensibilității metamoderniste, întrucât autoarea manevrează o turnură globală atât la nivel geografic, cât și afectiv și, mai ales, operează cu o structură textuală și un afect polarizante (de la narativitate la fragmentaritate; de la „rece” la „cald”⁴⁸, după cum menționează criticul). Deși Novac nu pariază pe instrumentarea elementului postuman (ci doar creează un cadru de configurare a postumanismului critic prin valorificarea unui aplomb retoric femin „dur”), evoluția poeziei ei dă seama de posibilitatea emergenței unui metamodernism românesc care scoate la iveală caracterul glocal și sensibilitatea „*in-between-ness*”-ului, fie el privitor la teritoriu sau la afect.

Pe filiera ecologică în care se desfășoară poezia Gabriellei Eftimie se afirmă și cea a lui Andrei Doboș din antologia *Perturbări în desfășurare* (2021) coordonată de V. Leac, în genere poetică lui Doboș aglutinând, în fapt, mai multe tendințe, dintre care amintesc, în interesul lucrării de față, dimensiunea spirituală, cea postumană și cea ecologică. În versuri precum „Spre seară/ în pădurile de sequoia/ localnicii au auzit/ o muzică non-umană/ emițind la intervale regulate/ minute în șir”⁴⁹ sau „În lumina stelei apropiate/ organismele pozează; bipedul/ apasă pe buton/ declanșează afectul/ femelei. Drona a înregistrat/ un șir de șapte cifre/ de astfel de recurențe/ într-o singură zi”⁵⁰ autorul apelează la entități non-umane pentru a crea efectul enigmaticului în textele sale și, în același timp, pentru a sugera o viziune pluralistă, un tip de interconectare transspeciistă a eului cu alte entități. În volumele *Valea rea* și *Spiro* inserția mistică este anexată coloraturii biografiste a textelor „neobucolicului digital”⁵¹, ba chiar, în *Valea rea*, biografismul și ambianța eco par a se calibra reciproc, după cum observă Ștefan Baghiu că „Andrei Doboș încearcă, după ce și-a făcut mâna atât în biografism, cât și în poezia de atmosferă, să corupă epifaniile eco din a doua formulă pentru a rezolva penuria de poeticitate din prima”⁵². Totuși, ceea ce frapază este modul în care spiritualitatea nu conduce la o metanarațiune, totalizantă *sui generis*, ci devine intimă, traversând un proces de interiorizare; latura mistică a textelor vizează un *posibil imposibil*, precum cel postulat de teoria metamodernismului. Într-un poem ca *Gunoii este*

sfânt, Doboș ia seama de moștenirea postmodernă ca reacție de dezavuare față de metanarațiuni și propune o apologie *reversed* a gunoii: „Faceți muzee ale gunoii în piețe/ Biserici ale gunoii în centrul orașelor/ Numiți sfânt ceea ce în adevăr/ Este astfel/ Și poate atunci cine știe poate atunci/ Poate”⁵³. Acest tip de pendulare între activism ecologic și recunoașterea imposibilității reușitei susține ceea ce afirmam despre *posibilul imposibil*: prin elementele ecologic-postumane și spirituale și, mai ales, prin această tendință a căutării unei alternative în fața catastrofei ecologice și climatice se insinuează o expresivitate poetică metamodernistă și în cazul de față. Totuși, dacă în privința Gabrielei Eftimie și Ruxandrei Novav identificăm o alternativă venită pe calea cartografierii dezafectării sau a unei forme de *estrangement* ca reacție la cyberspațiu, respectiv la tranziția postcomunistă, Andrei Doboș uzitează o sinceritatea afectată în notele de neospiritualism și o imersiunea în *bios* ca reacție la catastrofa ecologică.

Critica recentă a vorbit despre o alură neo-biedermeier⁵⁴ aflată într-o combinatorică narativ-biografistă, fragmentar-aluzivă, în privința poeziei configurate de Alex Văsieș în *Instalația*, de pildă, volum apărut în 2016. Din punct de vedere structural, volumul vine pe filiera postmodernismului lui John Ashbery din plachete ca *Self-Portrait in a Convex Mirror*, așadar identificăm atât o deschideră către câmpul literar transnațional (care, de altfel, poate fi observată și din elementele paratextuale, de exemplu într-un titlu precum *După un vers de A. R. Ammons*), cât și spre zonele locale canonizate. Un vocabular tehnologic traversează și textele sale, ba chiar „poetica valului postuman atinge în poezia lui Văsieș una dintre formulele cele mai timpurii și mai stabile.”⁵⁵ Așadar, mixarea sincerității și a postironiei („Ea îmi trimitea săruturi prin aer, în timp ce eu// puneam mâna între picioare și ziceam/ «te fut, te fut», foarte încet, cât să-mi poată/ citi pe buze. Dar m-au rezolvat la decanat, s-a-nchis/ fermoarul de aur și citesc acum pe Marlowe și pe Kant”⁵⁶), combinarea tehnicilor de subtilizare ashberiene⁵⁷ și a biografismului poeziei de început de secol, căutarea unei voci postumane care să disimuleze lumea printr-o „minare semantică”⁵⁸ și re-inventarea unor formule revoluționare⁵⁹ sunt tot atâtea indicii pentru o sensibilitate post-postmodernă pe care o pune în scenă Alex Văsieș.

În privința punctelor de incongruență dintre afluentul postuman și sensibilitatea metamodernă, acestea ar putea apărea, mai degrabă, în asumarea de acestea două a rolului și a efectului politic/ideologic. Postumanismul critic, în genere, prevede o poziționare activistă a subiectului în linie cu mișcările feminismului de factură postumanistă, ecofeministă și *queer*, cu mișcările ecologice și, desigur, cu altele din această branșă care caută să deturneze structurile binare înrădăcinată în cultura europeană. Sensibilitatea metamodernă, deși branșată Noul Ordin Digital, crizei

climatice și ecologice, schimbărilor economice și nu numai, caută alternative în artă în fața *imposibilului*, fie ele de natură spiritual-mistică, patetic-bucolică, fie legate de modularea sincerității și a postironiei, fie privitoare la pendularea între sentimente contradictorii sau între structurile vetuste și capacitățile actuale ale artistului de a le reînnoi. În fapt, metamodernismul, la nivel teoretic, nu cuprinde o implicare deplină a subiectului în dimensiunea politică a artei tocmai pentru că recunoaște sensibilitatea omului ca fiind conștientă, pe urmele scepticismului postmodern, de failibilitatea acțiunii. Totuși, manifestările postumane nu urmăresc în integralitatea lor o situație militantă, astfel că, deși se pot aduce critici acelor poetici care pendulează între asumare politico-ideologică și reacție retractilă, în același timp acest filon este valorizabil în contextul afirmării și manifestării lui.

Concluzii

Discuția despre metamodernism în câmpul literar și teoretic românesc rămâne una deschisă. De-a lungul timpului, criticismul local a marketizat mutațiile literaturii în termeni generaționali (precum s-a văzut situația discursului critic despre generația 2000 și cea post-2000), iar în cazul în care acest fapt nu s-a întâmplat (de pildă, dezbaterile legate de „postmodernismul românesc”) discuțiile despre importarea de concepte nu au rezolvat dificultatea sau, în orice caz, au ambiguizat-o. De-a lungul articolului prezent am chestionat gradul de relevanță al discuției privitoare la metamodernism în dialogul critic și teoretic românesc, dialog care a problematizat pe larg sensibilitatea poetică de după anii 2000 prin formule izolate ca *douămiismul* și *postdouămiismul*, miza mea fiind aceea de a propune, ca soluție la criza criticismului, considerarea posibilităților de integrare a unei sensibilități metamoderniste în dezvoltare în rândul poeziei de după anii 2000 și, cu precădere, în rândul „dispersiei postumane”, după cum o numește Iovănel. Cum postdouămiistii nu se delimitează generațional printr-un program artistic, ci, din contră, își asumă situația în continuitatea poetilor afirmați în anii 2000 și interrelaționează cu poetica acestora în proiectele lor, consideră relevantă opțiunea unui *continuum* în detrimentul unui *momentum* al scindării. Totodată, urmărind nuanțările postumane (sau cele care au contribuit la desfacerea unei arii literare postuman(ist)e) în câteva dintre vocile poetice afirmate în câmpul literar românesc de după anii 2000, am observat cum nu numai că există o rețea de confluență a specificului postuman cu structura de sensibilitate a metamodernismului, ci cum chiar acele căutări tehnofile/ ecologice/ transspeciiste/ politizante și altele din acest siaj, de natură să contureze un areal postuman(ist) în câmpul literar, configurează o expresivitate artistică metamodernă.

Note

1. „So the initial «post» in the word is less a marker of postmodernism's having finally used up its shelf life at the theory store than it is a marker of postmodernism's having mutated, passed beyond a certain tipping point to become something recognizably different in its contours and workings; but in any case, it's not something that's absolutely foreign to whatever it was before”. Jeffrey T. Nealon, *Post-postmodernism, or, The cultural logic of just-in-time capitalism* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2012), ix.
2. „Thus, rather than simply signalling a return to naïve modernist ideological positions, metamodernism considers that our era is characterised by an oscillation between aspects of both modernism and postmodernism. We see this manifest as a kind of informed naivety, a pragmatic idealism, a moderate fanaticism, oscillating between sincerity and irony, deconstruction and construction, apathy and affect, attempting to attain some sort of transcendent position, as if such a thing were within our grasp”. Luke Turner, „Metamodernism: a brief introduction”, 8 Februarie 2019, <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/>, accesat la data de 1 Martie 2023.
3. Vezi, în acest sens, Alexandru Matei, „Generația de tranziție. De la societatea piramidală la societatea de nișă”, *Vatra*, 3 (2009).
4. „Contextul postcomunist stimulează, pe de altă parte, și o întoarcere a refutului, în măsura în care coordonatele biologic-materialiste ale «existențialismului» douămiist par să recupereze (spre deosebire de trăirismul interbelic, invocat și el de critică) acele dimensiuni ale umanului blocate în timpul comunismului atât prin constructul ideologic al omului nou, cât și în literatura conformă, cu tot evazionismul său, pudibonderiei oficiale.” Adriana Stan, „Autenticitate și ideologii în literatura douămiistă”, *Transilvania*, nr. 8 (2020): 2.
5. Grațela Benga, *Rețeaua: poezia românească a anilor 2000* (Timișoara: Editura Universității de Vest, 2016), 12.
6. În același timp, nu neg aplicabilitatea delimitărilor între generații într-o perspectivă istorică, fiind de acord că cei doi termeni utilizați de critică pot fi funcționalizați într-un demers de istorie literară. Vezi, de exemplu, Mihai Iovănel, *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020* (Iași: Polirom, 2021). Totuși, evit catalogarea poeziei din ultimele două decenii, în baza caracteristicilor sale, ca douămiistă sau postdouămiistă, întrucât consider cele două sintagme utilizabile, mai degrabă, în clasificări de factură istorică decât în analiza repertoriului poetic actual.
7. „The threefold «threat» of the credit crunch, a collapsed center, and climate change has the opposite effect, as it infuses doubt, inspires reflection, and incites a move forward out of the postmodern and into the metamodern”. Timotheus Vermeulen, Robin van den Akker, „Notes on Metamodernism”, *Journal of Aesthetics and Culture* 2 (2010), <http://dx.doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>, accesat la data de 1 Martie 2023, 5.
8. Doris Mironescu, „Regimuri de relevanță, puncte de rezistență: literatura română în postcomunism”, *Transilvania*, no. 7-8 (2021): 111.
9. Cezar Gheorghe, „Metamodernismul sau despre amurgul postmodernismului”, *Observator Cultural*, nr. 691 (2013), <https://www.observatorcultural.ro/articol/metamodernismul-sau-despre-amurgul-postmodernismului-2/>.
10. Mihnea Bălăci, „Postdouămiismul: o paradigmă în progress”, *Euphorion*, 30 Ianuarie 2018, https://revista-euphorion.ro/postdouamiismul-o-paradigma-in-progress/#_ftn21.
11. Pentru a exemplifica, avem în vedere distincția categorială a lui Mihai Iovănel între „minimalism biografist” și „dispersie postumană”. În prima categorie, criticul fixează și discută inclusiv volumele apărute după 2010 ale unor Andrei Dosa, Radu Nițescu, Vlad Drăgoi, Ștefan Baghiu, Yigru Zelti, Timotei Drob, Medeea Iancu, Ciprian Popescu, Anastasia Gavrilovici. Iovănel, *Istoria*, 601-615. Filiera biografismului rămâne o constantă și în poezia de după 2000, însă continuitatea acestei componente scripturale a presupus chestionarea uzanței ei și, implicit, generarea de noi modalități de a o pune în funcțiune.
12. Alex Ciorogar, „Metamodernismul poetic românesc”, *Euphorion*, 30 Ianuarie 2018, <https://revista-euphorion.ro/metamodernismul-poetic-romanesc/>. Vorbim, totuși, despre un nou val în contextul în care se produce o turnură la care se aliază o majoritate; în schimb, poezia unor Gabi Eftimie, Vlad Moldovan, Andrei Doboș, Dmitri Miticov, Mihai Duțescu, val chimic, Bogdan Lipcanu (pentru a-i aminti pe cei menționați de autor) nu numai că s-a singularizat prin vocile ei novatoare, exotice am putea spune, în paralel cu poezia începutului de secol, dar nici nu a intrat în coliziune una cu alta, nu s-a solidarizat. În plus, depășirea unor formule, în cazul de față, nu se realizează întotdeauna prin adoptarea altora, ci prin actualizarea lor.
13. Ovio Olaru, „«Postdouămiismul». O Promoție”, *Transilvania*, nr. 7 (2017): 68.
14. Benga, *Rețeaua*, 9.
15. Ovio Olaru, „«Postdouămiismul»”, 69.
16. Metamodernității se suprapun în esul criticului promoției postdouămiiste, iar particularitățile așa-zisilor metamoderniști se configurează prin raportare la cele douămiiste: „Spre deosebire de douămiști, metamoderniștii au făcut un pas în spate, trăgându-și respirația după manifestele milenariste, pentru a pune o barieră între ei și noile tipuri de expresivitate, fie că e vorba de ecranul calculatorului, fie că e vorba, pur și simplu, de o distanță auto-ironică. Fără să se întoarcă împotriva practicilor postmoderne (ci, mai degrabă, depășindu-le prin aglutinare), tinerii poeți debutați după consolidarea principalelor nume și direcții ale generației 2000 au fost martorii unor conflicte generaționale sterile”. Ciorogar, „Metamodernismul poetic românesc”.
17. Alex Ciorogar, „Poetica metamodernismului și sfârșitul postmodernității (III)”, *Observator Cultural*, nr. 943 (2018).
18. Vezi Fredric Jameson, *Postmodernismul sau logica culturală a capitalismului târziu*, traducere de Alex Văsieș și Vlad Pojoga, introducere de Andrei Terian (Sibiu: Editura ULBS, 2021).
19. Robin van den Akker, Alison Gibbons, Timotheus Vermeulen, eds., *Metamodernism: Historicity, Affect and Depth after Postmodernism* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2017), 2.
20. Ba chiar încă de la începutul anilor 2000 în România se insinuează o traiectorie glocală, Mihai Iovănel observând, discutând contribuția

- douămiistului* Andrei Peniuc la diseminarea și dezvoltarea interfeței postumane în poezia română, că „Este vremea boomului internetului, care începe să se ieftinească și să devină accesibil și în România, împreună cu componentele hard ale calculatoarelor [...] De asemenea, este *momentum*-ul ideii de terorism, epoca post-11 septembrie 2001: terorismul este aici un slogan provocator (un punct de rezistență), dar și un complement inevitabil al ideii de internet, bazată încă în acel moment – în România, dar nu numai – pe ideea de *download*-uri ilegale, de conectare în afara razei vizuale și fiscale a sistemului, de *free zone* antiinstituțional. Este începutul unei noi utopii tehnofile [...]”. Iovănel, *Istoria*, 617.
21. Ovio Olaru identifică o nouă sensibilitate odată cu epuizarea poeziei anilor 2000: „Cronicarii literari ai deceniului trecut erau, așadar, conștienți de posibila epuizare a generației 2000 și felurile în care ea se va manifesta, însă punctele de discontinuitate se remarcă din momentul în care în câmpul poeziei își face apariția o nouă sensibilitate”. Ovio Olaru, „«Postdouămiismul». O Promoție”, 67. Totuși, „epuizarea” realizează trecerea dinspre opțiunile de transfigurare a experienței locale înspre considerarea experienței drept una glocală, motiv pentru care consider punctele de discontinuitate puncte de adaptare culturală și de dezvoltare a sensibilității și nu de apariție, în schimb, a unei noi sensibilități.
 22. Mihai Iovănel, „Modele vin în bună parte din cultura de masă”, *Vatra*, nr. 3 (2009): 32.
 23. Mihai Iovănel, *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc* (București: Muzeul Literaturii Române, 2017), 154.
 24. „Generația 2000 este prima generații de scriitori care încearcă să propună un nou realism «integral», românesc, și o sensibilitate forte.” Matei, „Generația de tranziție”, 36.
 25. Vermeulen, van den Akker, „Notes on metamodernism”, 2. „It oscillates between a modern enthusiasm and a postmodern irony, between hope and melancholy, between naïveté and knowingness, empathy and apathy, unity and plurality, totality and fragmentation, purity and ambiguity”. *Ibid.*, 5-6.
 26. „The metamodern is constituted by the tension, no, the double-bind, of a modern desire for sens and a postmodern doubt about the sense of it all.” (*ibidem*, 6.)
 27. Sintagma funcționează ca o extensie conceptuală, ce poate fi urmărită în arta contemporană, a logicii culturale a stadiului capitalismului în care lumea se află: „a structure of feeling is a sentiment, or rather still a sensibility that everyone shares, that everyone is aware of, but which cannot easily, if at all, be pinned down. Its tenor, however, can be traced in art, which has the capability to express a common experience of a time and place”. van den Akker, Gibbons, Vermeulen, eds., *Metamodernism*, 7.
 28. „In contrast, the prefix meta- evokes a moment in which the past and the future are seen as alternative credit issuers – say, a local credit union or global peer-to-peer lender – that may enable us to be taken out of post-postmodern bankruptcy into the realms of a renewed pathos, ethos and logos, albeit in a rather post-collective or, at best, loosely networked manner”. *Ibid.*, 8-9.
 29. Sintagma îi aparține lui Mihai Iovănel, fiind propusă în *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc* și dezvoltată ulterior în *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020*.
 30. vezi Rosi Braidotti, *Postumanul*, trad. de Ovidiu Anemțoaicea (București: Hecate, 2016).
 31. Neil Badmington, „Teoretizarea postumanismului”, trad. Simziana Cotoară, *Post/h/um. Jurnal de studii (post)umaniste*, vol. 1: *Postumanismul* (2014): 11.
 32. Vasile Mihalache, „Cum am ajuns să vorbim despre postumanism”, în *Postumanismul*, ed. Alex Ciorogar (București: Tracus Arte, 2019), 47.
 33. Iovănel, *Istoria*, 617.
 34. Emanuel Lupașcu sesizează această dinamică a intensificării branșei postumane: „Ipoteza de la care pornesc este că, de-a lungul celor două decenii, aculturația postumanismului s-a realizat în două valuri: 1. un val prim, sincron cu douămiismul, care a omologat mai degrabă punctele „fierbinți” sau „exotice” ale teoriei, precum și temele postapocaliptice, figura cyborgului, alienarea, dezumanizarea, sensibilitatea electronic-cerebrală – așa cum apar ele în poezia lui Vlad Moldovan, Gabi Eftimie, val chimic – și 2. în etapa delimitării postdouămiismului, un val secund, care câștigă în maturitate printr-o critică a valorilor umaniste discriminatorii sau non-inclusive și care, de-a lungul istoriei, au pus la index (și, *ergo*, au tratat cu violență) indivizi sau colective „inferioare” ontologic sau antropologic”. Emanuel Lupașcu, „Postumanismul și poezia română contemporană”, *Transilvania*, nr. 6-7 (2022): 46.
 35. Gabi Eftimie, *ochi roșii polaroid. acesta este un test*, prefață de Adrian Schiop (București: Vinea, 2006), 34.
 36. *Ibid.*, 60.
 37. *Ibid.*, 58.
 38. Lupașcu, „Postumanismul și poezia română contemporană”, 48.
 39. „What these strategies and styles have in common with one another is their use of tropes of mysticism, estrangement, and alienation to signify potential alternatives; and their conscious decision to attempt, in spite of those alternatives, untenableness.” Vermeulen, van den Akker, „Notes on metamodernism”, 9.
 40. Iovănel, *Istoria*, 620.
 41. *Ibid.*, 622.
 42. Gabi Eftimie, *Sputnik în grădină* (Alba Iulia: OMG, 2020), 53.
 43. „Probabil că o analiză geocritică ar dovedi că spațiile menționate în volum acoperă aproape întregul mapamond. Subiectul nu mai este claustrat într-un colț de lume fără orizonturi. Dimpotrivă, se împrășteie, migrează haotic, este în tranziție – orizonturile sale sunt fluide”. Mihnea Bălci, „Din structură”, *Echinox*, 30 ianuarie 2021, <https://revistaechinox.ro/2021/01/din-structura/>, accesat la data de 26 Martie 2023.
 44. Mihai Iovănel, „«Orașul se deschide enorm, a devenit lichid, se sparge în raze». Două volume-eveniment de poezie”, *Scena 9*, 22 Octombrie

- 2020, <https://www.scena9.ro/article/poezie-mircea-cartarescu-nu-striga-niciodata-ajutor-awarda-ruxandra-novac>.
45. Iovănel, *Istoria*, 566.
46. „Dacă literatura anilor 2000 a convocat un imaginar traumatic determinat de tranziția violentă a anilor '90, imaginar care a suscitât la rândul său practici precum biografismul-confesional și autoficțiunea, flancul postuman/ist va continua tradiția literaturii și a poeziei reinvestite cu o funcție *politică* ca reacție subversivă la realitățile sordide”. Lupașcu, „Postumanismul și poezia română contemporană”, 49.
47. Mihnea Bălci, „Din structură”, *Echinox*, 30 ianuarie 2021, <https://revistaechinox.ro/2021/01/din-structura/>.
48. Vezi, în acest sens, poemele 23 și 49 din Ruxandra Novac, *Awarda* (București: Pandora M, 2020), 34, 67.
49. Andrei Doboș, *Valea rea* (București: Cartea Românească, 2015), 7.
50. *Ibid.*, 13.
51. Mihai Iovănel, *Istoria*, 599.
52. Ștefan Baghiu, „Convalescență și sinteză”, *Cultura*, nr. 537, 25 octombrie 2015, <https://revistacultura.ro/nou/convalescenta-si-sinteza/>.
53. V. Leac, ed., *Perturbări în desfășurare: o antologie a prezentului* (București: frACTalia, 2021), 109.
54. Alex Ciorogar, „Neo-Biedermeier”, *Vatra*, 24 Octombrie 2016, <https://revistavatra.org/2016/10/24/alex-ciorogar-neo-biedermeier/>, accesat la data de 27 Martie 2023.
55. Iovănel, *Istoria*, 629.
56. Alex Văsieș, *Instalația* (București: Cartea Românească, 2016), 10.
57. Pentru a exemplifica ne putem gândi la un poem ca *music soundtrack drowns speech* în care fluxul narativ creează confuzie sau o logică nedeterminată: „La sfârșit, există o umbră pe care fiecare trebuie să o știe/ proiecta, ca să fie primit la petrecerea cu fete abandonate./ O formă între pasăre și cap de om cu o pulsație ciudată./ dinspre margini spre centru, necontrolată, cu suprafețele/ amestecându-se ca la droguri” (*Ibid.*, 11).
58. Iovănel, *Istoria*, 631.
59. În acest sens este de amintit proiectul *Mafiei Sonetelor* și remake-ul realizat de Alex Văsieș după *Muma lui Ștefan cel Mare* de Dimitrie Bolintineanu în poemul *Cerulean*; vezi, de pildă, „Mafia Sonetelor descinde cu 8+ poeme”, *Scena 9*, 11 Iunie 2021, <https://www.scena9.ro/article/mafia-sonetelor-poezie>.

Bibliography

- Badmington, Neil. “Teoretizarea postumanismului” [Theorizing Posthumanism]. Translated by Sînziana Cotoară. *Post/h/um. Jurnal de studii (post)umaniste* 1 (2014). <https://posthum.ro/post-h-um-1/neil-badmington-teoretizarea-postumanismului/>.
- Baghiu, Ștefan. “Convalescență și sinteză” [Convalescence and Synthesis]. *Cultura*, no. 537. October 25, 2015. <https://revistacultura.ro/nou/convalescenta-si-sinteza/>.
- Bălci, Mihnea. “Postdouămiismul: o paradigmă în progress” [Post-2000s: A Paradigm in Progress]. *Euphorion*, January 30, 2018. https://revista-euphorion.ro/postdouamiismul-o-paradigma-in-progress/#_ftn21.
- Bălci, Mihnea. “Din structură” [From Structure]. *Echinox*, January 30, 2021. <https://revistaechinox.ro/2021/01/din-structura/>.
- Benga, Grațiela. *Rețeaua. Poezia românească a anilor 2000* [The Network. The Romanian Poetry of the 2000s]. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2016.
- Braidotti, Rosi. *Postumanul* [The Posthuman]. Translated by Ovidiu Anemțoaicei, Bucharest: Hecate, 2016.
- Ciorogar, Alex. “Neo-Biedermeier.” *Vatra*, October 24, 2016. <https://revistavatra.org/2016/10/24/alex-ciorogar-neo-biedermeier/>.
- Ciorogar, Alex. “Metamodernismul poetic românesc” [Romanian Poetry Metamodernism]. *Euphorion*, January 30, 2018, <https://revista-euphorion.ro/metamodernismul-poetic-romanesc/>.
- Ciorogar, Alex. “Poetica metamodernismului și sfârșitul postmodernității (III)” [The Poetics of Metamodernism and the End of Postmodernity (III)]. *Observator Cultural*, no. 943 (2018). <https://www.observatorcultural.ro/articol/poetica-metamodernismului-si-sfirsitul-postmodernitatii-iii/>.
- Ciorogar, Alex, ed. *Postumanismul* [Posthumanism]. Bucharest: Tracus Arte, 2019.
- Doboș, Andrei. *Valea rea* [Evil Valley]. Bucharest: Cartea Românească, 2015.
- Eftimie, Gabi. *ochi roșii polaroid. acesta este un test* [red eyes polaroid. this is a test]. Preface by Adrian Schiop. Bucharest: Vinea, 2006.
- Eftimie, Gabi. *Sputnik în grădină* [Sputnik in the Garden]. Alba Iulia: OMG, 2020.
- Gheorghe, Cezar. “Metamodernismul sau despre amurgul postmodernismului” [Metamodernism, or About the Twilight of Postmodernism]. *Observator Cultural*, no. 691 (2013). <https://www.observatorcultural.ro/articol/metamodernismul-sau-despre-amurgul-postmodernismului-2/>.
- Jameson, Fredric. *Postmodernismul sau logica culturală a capitalismului târziu* [Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism]. Translated by Alex Văsieș and Vlad Pojoga, preface by Andrei Terian. Sibiu: Editura ULBS, 2021.
- Iovănel, Mihai. “Modelele vin în bună parte din cultura de masă” [“The Models Mostly Come from the Mass Culture”]. *Vatra*, no. 3 (2009).
- Iovănel, Mihai. *Ideologiile literaturii în postcomunismul românesc* [The Ideologies of Literature in Romanian Postcommunism]. Bucharest: Muzeul Literaturii Române, 2017.

- Iovănel, Mihai. "‘Orașul se deschide enorm, a devenit lichid, se sparge în raze.’ Două volume-eveniment de poezie", *Scena 9*, October 22, 2020. <https://www.scena9.ro/article/poezie-mircea-cartarescu-nu-striga-niciodata-ajutor-alwarda-ruxandra-novac>.
- Iovănel, Mihai. *Istoria literaturii române contemporane: 1990-2020* [The History of Contemporary Romanian Literature: 1990-2020]. Iași: Polirom, 2021.
- Leac, V. *Perturbări în desfășurare: o antologie a prezentului* [Ongoing Perturbances: An Anthology of the Present]. Bucharest: frACTalia, 2021.
- Lupașcu, Emanuel. "Postumanismul și poezia română contemporană" [Posthumanism and Contemporary Romanian Poetry]. *Transilvania*, no. 6-7 (2022): 44-57.
- Matei, Alexandru. "Generația de tranziție. De la societatea piramidală la societatea de nișă" [The Generation of Transition. From a Pyramidal Society to a Niche Society]. *Vatra*, 3 (2009).
- Mironescu, Doris. "Regimuri de relevanță, puncte de rezistență: literatura română în postcomunism" [Regimes of Relevance, Resistance Points: Romanian Literature during Postcommunism]. *Transilvania*, no. 7-8 (2021): 107-114.
- Nealon, Jeffrey T. *Post-postmodernism: or, The Cultural Logic of Just-in-Time Capitalism*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2012.
- Novac, Ruxandra. *Alwarda*. Bucharest: Pandora Publishing, 2020.
- Olaru, Ovio. "Postdouămișmul: O Promoție" [Post 2000s. A Generation]. *Transilvania*, no. 7 (2017): 46-56.
- Stan, Adriana. "Autenticitate și ideologii în literatura douămiistă" [Authenticity and Ideologies in the Literature of the 2000s]. *Transilvania*, no. 8 (2020): 1-6.
- Turner, Luke. "Metamodernism: A Brief Introduction." *Metamodernism*, February 8, 2019, <https://www.metamodernism.com/2015/01/12/metamodernism-a-brief-introduction/>.
- van den Akker, Robin, Alison Gibbons, and Thimotheus Vermeulen, eds. *Metamodernism: Historicity, Affect and Depth after Postmodernism*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2017.
- Văsieș, Alex. *Instalația* [The Installation]. Bucharest: Cartea Românească, 2016.
- Vermeulen, Thimotheus, and Robin van den Akker. "Notes on Metamodernism." *Journal of Aesthetics and Culture* 2 (2010). <http://dx.doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.
- "Mafia Sonetelor descinde cu 8+ poeme." *Scena 9*, June 11, 2021. <https://www.scena9.ro/article/mafia-sonetelor-poezie>.

MIHAI IOVĂNEL
 ISTORIA
 LITERATURII
 ROMÂNE
 contemporane
 1990-2020

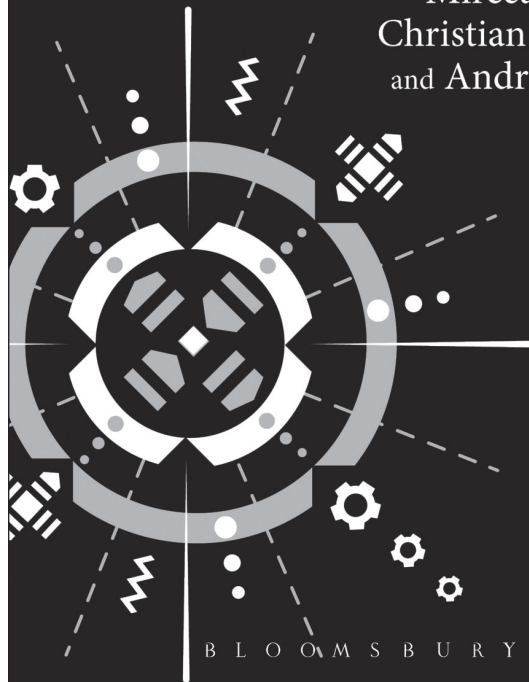
POLIROM

LITERATURES AS WORLD LITERATURE

Romanian Literature as World Literature

Edited by
Mircea Martin,
Christian Moraru,
and Andrei Terian

B L O O M S B U R Y